

Łosowski, Janusz / Skupieński, Krzysztof

Specjalizacja archiwistyczna w lubelskim UMCS : kadra i problemy dydaktyki

Res Historica 28, 185-212

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Janusz Łosowski, Krzysztof Skupieński

Specjalizacja archiwistyczna w lubelskim UMCS.

Kadra i problemy dydaktyki

Początki specjalizacji¹

Podstawy archiwistyki były stałym elementem programu studiów historycznych w UMCS niemal od początku istnienia tych studiów, utworzonych w roku akademickim 1952/1953. Jednak ilość zajęć poświęconych zagadnieniom archiwalnym była bardzo skromna. W ankiecie opracowanej w roku 1972 dla potrzeb UMK w Toruniu ówczesny dyrektor Instytutu prof. Tadeusz Mencil informował, że w ramach pięcioletnich studiów zagadnieniom archiwalnym poświęcono trzy godziny w ramach wstępu do badań historycznych (1 godz. wykładu i 2 ćwiczeń) oraz sześć godzin w programie nauk pomocniczych historii nowożytnej i najnowszej. W tym dwie godziny z reguły przeznaczano na ćwiczenia w ówczesnym Wojewódzkim Archiwum Państwowym, w czasie których zapoznawano studentów z jego zasobem aktowym oraz metodami poszukiwań archiwalnych. Tę niewielką liczbę godzin powiększano w ramach niektórych seminariów magisterskich, odbywając niekiedy zajęcia w archiwum².

Znaczące powiększenie liczby godzin nie było możliwe, ponieważ na ówczesnych studiach historycznych w UMCS istniała jedynie specjalizacja nauczycielska, w ramach której główne miejsce zajmował blok przedmiotów pedagogicznych. Brak alternatywy dla niej był jednak odczuwany negatywnie, zarówno przez kierownictwo Instytutu, jak i samodzielnych pracowników naukowych i z tego powodu podejmowano próby tworzenia nowych specjalizacji, licząc, że ich absolwenci znajdą zatrudnienie na ówczesnym rynku pracy. Warto dodać, że w sąsiedniej uczelni – Katolickim Uniwersytecie Lubelskim specjalizację

¹ Od roku 1978 używano określenia „specjalizacji”, jednak w roku 2006 zastąpiono go lepszym semantycznie pojęciem „specjalności”. Ze względu na dłuższe używanie w dydaktyce uniwersyteckiej tego pierwszego terminu zastosowano go również w tytule tego opracowania.

² Archiwum UMCS, Wydział Humanistyczny, syg. H 306/6 (Organizacja zakładów i specjalizacji w Instytucie Historii), pismo Instytutu Historii do Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki, za pośrednictwem rektora UMCS z 8 II 1972 roku. Inicjatorem tej ankiety był prof. A. Tomczak.

archiwalną powołano w roku 1974, głównie dzięki inicjatywie prof. Władysława Rostockiego³, który wiedzę archiwalną i doświadczenie zawodowe uzyskał dzięki wieloletniej pracy w warszawskim AGAD, współpracując z wybitnym archiwistą warszawskim dr. Adamem Stebelskim.

W tym samym roku w Instytucie Historii UMCS opracowano projekt nowej specjalizacji bibliotekarsko-archiwalnej, który zyskał akceptację ówczesnego dyrektora prof. Stanisława Krzykały⁴. Zakładano przy tym, że studiować ją będą studenci specjalizacji nauczycielskiej. Przyszli nauczyciele zyskaliby dzięki temu możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji. Przewidywano przyjęcie na zajęcia bibliotekarsko-archiwalne grupy 30 uczestników, wyselekcjonowanej na podstawie jednolitych kryteriów, których jeszcze w momencie tworzenia projektu nie określono, z grupy około 80–100 osób, studiujących przeciętnie na każdym roku. Nauka na tej specjalizacji miała się zacząć dopiero na trzecim roku i trwać przez kolejne trzy lata. Konieczne było więc wydłużenie czasu trwania studiów do pięciu lat, gdy tymczasem na uniwersytetach był już realizowany ministerialny program czteroletni. Można więc przypuszczać, że właśnie ten fakt przekreślił możliwość akceptacji tego projektu przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Program omawianej specjalizacji przewidywał następujące przedmioty archiwistyczne: *podstawy teorii archiwalnej* (45 godz. wykładu i 15 godz. ćwiczeń), *historia kancelarii i administracji* (po 30 godz. wykładu i ćwiczeń), *podstawy metodyki archiwalnej* (po 30 godz. wykładu i ćwiczeń), *archiwoznawstwo* (po 60 godz. wykładu i ćwiczeń) oraz *organizacja pracy współczesnej kancelarii* (15 godz. wykładu), w sumie 315 godzin w ciągu 5 lat studiów. Blok przedmiotów bibliotekarskich obejmował takie przedmioty, jak: *bibliotekoznawstwo, katalogi, wybrane zagadnienia z historii kultury, informację i dokumentację biblioteczną, problemy reprografii oraz wybrane zagadnienia z bibliografii* w sumie 285 godzin zajęć. Zajęcia specjalizacji miały więc pokaźny wymiar, łącznie 600 godzin. Do tego dochodziły oczywiście przedmioty historyczne. Studentów miała też obowiązywać miesięczna praktyka w czasie wakacji. Przewidywano też, że osoby studiujące specjalizację będą przygotowywać prace magisterskie z bibliotekoznawstwa lub archiwistyki.

Sprawa utworzenia specjalizacji archiwalnej została chwilowo odłożona. Jednak nie zrezygnowano z realizacji tego zamiaru, zwłaszcza że polskie środowisko historyczne było zainteresowane tworzeniem specjalizacji archiwalnej.

³ S. K. Olczak, *Specjalizacja archiwalna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, [w:] *Problemy kształcenia archiwistów na uniwersytetach. Materiały z sesji odbytej 12 IX 1981 roku w Toruniu z okazji 30-lecia specjalizacji archiwistycznej na UMK*, red. A. Tomczak, Toruń 1982, s. 91.

⁴ Projekt specjalizacji bibliotekarsko-archiwalnej na studium historii UMCS. Archiwum UMCS, Wydział Humanistyczny, syg. H 306/6 (Organizacja zakładów i specjalizacji w Instytucie Historii)

Bezpośrednim tego dowodem były coraz częstsze głosy wyrażające poparcie w tej sprawie w dyskusjach na konferencjach w Toruniu (w r. 1976) oraz w Gdańsku (w r. 1977). Także grono zwolenników utworzenia nowej specjalizacji w UMCS było szerokie. Należeli do niego m.in. prof. T. Mencil oraz docenci Mirosława Zakrzewska-Dubasowa, Józef Szymański oraz Tadeusz Łoposzko. Wspierali ich prof. Kazimierz Myśliński, przewodniczący Rady Naukowej Instytutu, oraz jego ówczesny dyrektor doc. Wiesław Śladkowski. Istotne znaczenie miało też poparcie ze strony ówczesnego Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych prof. Tadeusza Walichnowskiego, który nawet zgłaszał gotowość podpisania odpowiedniej umowy z Uniwersytetem.

Na początku stycznia roku 1978 opracowano wniosek do Ministerstwa w sprawie powołania specjalizacji, uzasadniając go zapotrzebowaniem na absolwentów na terenie makroregionu lubelskiego oraz możliwościami kadrowymi Instytutu. Warto dodać, że w Instytucie pracowało wtedy 6 profesorów, 6 docentów, 16 adiunktów oraz 26 asystentów (razem 54 pracowników), co w pełni gwarantowało realizację programu specjalizacji. Ponadto wskazywano na istnienie Wojewódzkiego Archiwum Państwowego i jego trzech oddziałów terenowych jako naturalnej bazy dydaktycznej⁵. Należy też dodać, że w gronie profesorskim były osoby doskonale znające problematykę archiwalną. Prof. T. Mencil oraz docent M. Zakrzewska-Dubasowa w przeszłości byli dyrektorami lubelskiego Archiwum Państwowego, a doc. W. Śladkowski pracował w nim kilka lat. Naturalnie wniosek w sprawie powołania specjalizacji zyskał poparcie rektora Uniwersytetu⁶ i 18 maja 1978 roku podpisano odpowiednią umowę z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych.

Uniwersytet zobowiązał się w niej do podejmowania prac naukowo-badawczych z zakresu archiwistyki, sprawowania opieki naukowej nad pracownikami, starającymi się o uzyskanie stopni naukowych, przyznawania stypendiów pracownikom archiwów otwierających przewody doktorskie czy też habilitacyjne, konsultowania programów nauczania w zakresie archiwistyki i dziedzin pokrewnych oraz uwzględniania w nich potrzeb służby archiwalnej, opiniowania programów kursów archiwalnych⁷. NDAP zobowiązała się do udostępniania pomieszczeń archiwalnych i materiałów archiwalnych do zajęć dydaktycznych, wydawania zezwoleń na prowadzenie zajęć dydaktycznych na Uniwersytecie pracownikom archiwów, udzielanie pomocy w prowadzeniu przez studentów badań w archiwach państwowych, pomocy w wydawaniu skryptów i innych

⁵ *Ibidem*, pismo Instytutu do Departamentu Studiów i Badań Uniwersyteckich Ministerstwa z 20 I 1978 roku.

⁶ *Ibidem*, pismo z 2 II 1978 znak DS-47d/3/7/78.

⁷ *Ibidem*, tekst umowy, podpisany przez rektora UMCS prof. W. Skrzydłę, Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych prof. T. Walichnowskiego oraz dyrektora Instytutu Historii prof. K. Myślińskiego.

pomocy dydaktycznych oraz zatrudnianiu w archiwach podległych absolwentów specjalizacji, a nawet konsultowania z Uniwersytetem ocen kwalifikacyjnych zatrudnionych absolwentów UMCS.

Niedługo potem Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Techniki udzieliło zgody na uruchomienie specjalizacji od nowego roku akademickiego 1978/1979, wyznaczając limit przyjęć wynoszący 15 miejsc. Liczba ta miała być wyodrębniona z ogólnego limitu określonego dla całego kierunku⁸. Jednocześnie zobowiązano Uczelnię do realizacji procesu dydaktycznego, którego podstawę miał stanowić ministerialny plan studiów zatwierdzony w czerwcu 1974 roku⁹.

Kadra naukowo-dydaktyczna

W roku akademickim 1978/79 rozpoczęły się zajęcia dydaktyczne w ramach nowej specjalizacji¹⁰. W pierwszym semestrze wykłady i ćwiczenia z rozwoju form kancelaryjnych prowadził dr Ryszard Szczygiel¹¹, natomiast w semestrze następnym kontynuował je dr Jan Lewandowski¹². Zajęcia z tego przedmiotu prowadzili dwaj wymienieni wykładowcy, ponieważ program form kancelaryjnych podzielono na dwie części odpowiadające okresom średniowiecznemu i staropolskiemu oraz XIX i XX w. Z całości egzaminował studentów dr J. Lewandowski. W semestrach III i IV odbywały się zajęcia z archiwistyki. Wykładał ją ówczesny

⁸ *Ibidem*, pismo znak DU. 5-0142-14/78 z 26 V 1978 roku.

⁹ *Ibidem*. Pismo z dnia 6 VI 1974 r. znak nr SU 164010-Sp63/74.

¹⁰ H. Gmiterek, *Z doświadczeń specjalizacji archiwalnej w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, [w:] *Problemy kształcenia archiwistów na uniwersytetach. Materiały z sesji odbytej 12 IX 1981 roku w Toruniu z okazji 30-lecia specjalizacji archiwistycznej na UMK*, red. A. Tomczak, Toruń 1982, s. 94.

¹¹ W roku 1966 ukończył studia historyczne w UMCS, pisząc pracę magisterską pod kierunkiem prof. A. Kerstena. Doktoryzował się w roku 1973 u prof. K. Myślińskiego na podstawie pracy *Konflikty społeczne w Lublinie w pierwszej połowie XVI wieku* opublikowanej w Warszawie w roku 1977. Później osiągnął kolejne stopnie kariery uniwersyteckiej, habilitacja w r. 1990 (praca *Lokacje miast w Polsce w XVI wieku*, Lublin 1989), stanowisko profesora nadzwyczajnego (w r. 1992), tytuł profesora (w r. 1999). W roku 2003 został profesorem zwyczajnym. Aktualnie kieruje Zakładem Historii Średniowiecznej Polski. W latach 1993–1999 dziekan Wydziału Humanistycznego. Od 2008 roku pełni funkcję prorektora UMCS. Autor ponad dwustu publikacji. Prowadzi badania nad dziejami miast środkowoeuropejskich w późnym średniowieczu i czasach wczesnonowożytnych oraz osadnictwem Małopolski północno-wschodniej i Rusi Czerwonej do XVI wieku.

¹² Jest absolwentem studiów historycznych UMCS z roku 1967. Doktorat przygotował w roku 1974 pod kierunkiem prof. dr. hab. T. Mencła (*Organizacja austro-węgierskiej administracji okupacyjnej w Królestwie Polskim w latach 1914–1918*). Habilitował się w roku 1984 na podstawie pracy *Spółczesność Królestwa Polskiego wobec monarchii austro-węgierskiej w latach 1914–1918*, Lublin 1983. W roku 1997 uzyskał tytuł profesora. W latach 2000–2003 dyrektor Instytutu Historii. Obecnie jest kierownikiem Zakładu Historii Polski XIX wieku. Prowadzi badania dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych w Europie Środkowo-Wschodniej, struktur administracyjnych okresu I wojny światowej, dziejów polskiej inteligencji w Rosji oraz historii Estonii.

dyrektor warszawskiego AGAD doc. Mieczysław Motas, u którego studenci zdawali egzamin, zaś ćwiczenia prowadzili mgr Henryk Gmiterek¹³ oraz dr Krystyna Wróbel-Lipowa¹⁴. Jej też powierzono zajęcia specjalistyczne z archiwistyki, które odbywały się na trzecim roku studiów. W szóstym semestrze studenci specjalizacji poznawali tajniki paleografii pod kierunkiem dr Barbary Trelińskiej¹⁵. Blok specjalizacyjny kończyły wykłady z historii ustroju PRL prowadzone przez prof. Jana Ziemińskiego¹⁶, który także egzaminował studentów z tego przedmiotu.

¹³ Studia historyczne ukończył w UMCS w roku 1973 (praca magisterska u doc. S. Tworka). Doktoryzował się w roku 1979 w Instytucie Historii PAN w Warszawie pod kierunkiem prof. J. Tazbira (jego praca doktorska *Bracia czescy a kalwini w Rzeczypospolitej (polowa XVI – polowa XVII wieku)* ukazała się w Lublinie w 1987 roku). W roku 1990 habilitował się w UMCS na podstawie pracy *Związki intelektualne polsko-czeskie w okresie Odrodzenia (1526–1620)*, Lublin 1989. Siedem lat później otrzymał tytuł profesorski, a w r. 2001 został profesorem zwyczajnym. Od r. 1991 kierownik Zakładu Historii XVI–XVIII wieku. W latach 2003–2005 dyrektor Instytutu Historii. Od roku 2005 pełni funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego UMCS. Autor ponad dwustu publikacji. Zajmuje się stosunkami wyznaniowymi w Rzeczypospolitej XVI–XVII w. oraz kontaktami polsko-czeskimi w XVI–XVII w. Interesują go także dzieje pogranicza etnicznego polsko-ruskiego w XVI–XVIII w. oraz dzieje Lubelszczyzny (w tym mniejszości żydowskiej).

¹⁴ Absolwentka studiów historycznych w UMCS z roku 1963. Pracę magisterską napisała na seminarium doc. K. Myślińskiego. W roku 1973 obroniła pracę doktorską *Kultura materialna miast królewskich województwa belskiego w XVIII wieku (Dubienka, Grabowiec, Horodlo, Tyszowce)*, (opublikowaną w Lublinie w r. 1986), której promotorem była doc. M. Zakrzewska-Dubasowa. Habilitowała się w roku 1987 na podstawie rozprawy *Rewindykacja archiwaliów polskich z ZSRR w latach 1945–1964*, Lublin 1986. W roku 1995 powołana na stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS. Od 1994 r. kieruje utworzonym wtedy Zakładem Dydaktyki Historii. Prowadziła badania historii archiwów polskich w XX wieku. Obecnie koncentruje się na problematyce dziejów wychowania i dydaktyki historii.

¹⁵ Magisterium w UMCS w roku 1968 (praca na seminarium prof. K. Myślińskiego). Doktorat pod kierunkiem prof. J. Szymańskiego w UMCS w roku 1977 (*Kancelaria i dokument książąt cieszyńskich 1290–1573*, wydany w Warszawie w roku 1983). Habilitacja w UMCS 1992 na podstawie pracy *Gotyckie pismo epigraficzne w Polsce*, Lublin 1991. Profesura nadzwyczajna UMCS w 1994 r. Tytuł profesorski w roku 2001. Aktualnie kieruje Zakładem Nauk Pomocniczych Historii. Prowadzi badania z zakresu nauk pomocniczych historii, szczególnie epigrafiki, paleografii, dyplomatyki, heraldyki oraz kodykologii.

¹⁶ W roku 1952 ukończył studia prawnicze I stopnia w UMCS, a roku 1952/1953 studia magisterskie w UW. Jednocześnie od roku 1950 pracował jako stypendysta w Archiwum Państwowym w Lublinie, a w latach 1952–1955 jako pracownik etatowy. Od roku 1955 asystent w Katedrze Prawa Państwowego na Wydziale Prawa UMCS. W roku 1960 obronił pracę doktorską *Koncepcje społeczno-polityczne polskich agrarystów*, napisaną pod kierunkiem prof. A. Burdy. W roku 1967 habilitował się na podstawie pracy *Prokuratorska kontrola legalności aktów administracyjnych*, Lublin 1967. Od roku następnego docent, a w roku 1979 profesor nadzwyczajny. W latach 1974–1981 dyrektor Instytutu Administracji i Prawa Państwowego. Od roku 1986 kierownik Zakładu Prawa Państwowego. Od roku 1984 prodziekan Wydziału Prawa i Administracji. W swoich badaniach koncentrował się na zagadnieniach funkcjonowania administracji oraz prawa administracyjnego w okresie PRL. Zmarł w roku 1988.

Nauki pomocnicze historii (na pierwszym roku studiów) wykładał prof. J. Szymański¹⁷, zaś ćwiczenia z tego przedmiotu prowadziła dr B. Trelińska.

Skład kadry dydaktycznej w pierwszym okresie nauczania archiwistyki (do czasu powołania Pracowni Archiwistyki w 1993 r.) zmieniał się często. W roku akademickim 1980/1981 archiwistykę wykładała prof. M. Zakrzewska-Dubasowa¹⁸, a ćwiczenia z tego przedmiotu prowadziła dr K. Wróbel-Lipowa. Tego roku ćwiczenia z rozwoju form kancelaryjnych okresu średniowiecznego i staropolskiego powierzono dr Annie Sochackiej¹⁹. W roku 1982/1983 historię ustroju i systemów prawno-organizacyjnych prowadził dr Wojciech Szwarz²⁰ z Wydziału Prawa i Administracji, a dr B. Trelińska rozpoczęła prowadzenie ćwiczeń z paleo-

¹⁷ W roku 1957 ukończył studia historyczne w KUL pisząc pracę magisterską pod kierunkiem doc. J. Kłoczowskiego. W roku 1963 doktoryzował się w UW i został zatrudniony w UMCS. Jego praca doktorska *Kanonikat świecki w Małopolsce od końca XI do połowy XIII w.* ukazała się w Lublinie w roku 1995. Promotorem tej pracy był prof. A. Gieysztor. Habilitował się w IH PAN w r. 1969 na podstawie pracy *Z zagadnień średniowiecznej biografistyki. Katalogi dostojnicze*, Warszawa 1969. W latach 1972–1976 zatrudniony na stanowisku docenta w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Od roku 1976 pracował w UMCS jako docent, potem profesor nadzwyczajny (od r. 1980) oraz profesor zwyczajny (od r. 1986). W latach 1982–1984 rektor UMCS, a w okresie 1991–1994 dyrektor Instytutu Historii. W roku 1968 opublikował podręcznik *Nauki pomocnicze historii* (z rozdziałem dotyczącym nauki o archiwach), który do roku 2006 miał sześć wydań. Ponadto opracował dwa herbarze szlachty polskiej wydane w 1993 i 2001 w Warszawie. Twórca Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS (w r. 1977). Od r. 2001 na emeryturze prowadzi zajęcia dydaktyczne w niepełnym wymiarze godzin. Autor ponad czterystu publikacji, w tym kilkudziesięciu książek. Jego badania dotyczyły przede wszystkim nauk pomocniczych historii (paleografii, chronologii, heraldyki, epigrafiki, kodykologii, edytorstwa) oraz dziejów społecznych średniowiecza (w tym także Kościoła). Był też wydawcą lub współwydawcą ok. 30 tomów źródeł do dziejów Wojnicza.

¹⁸ W latach 1935–1938 oraz 1946 studiowała historię w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W roku 1936 rozpoczęła pracę w Archiwum Państwowym w Lublinie i kontynuowała ją z przerwami do 1954 roku (w okresie 1944–1945 pracowała jako archiwistka w MBP). W latach 1949–1954 pełniła funkcję dyrektora Archiwum Państwowego w Lublinie. W roku 1947 doktoryzowała się w KUL na podstawie pracy *Parczów XV–XVI w. Studium z dziejów osady miejskiej na pograniczu Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Promotorem doktoratu, tak jak i jej pracy magisterskiej był prof. L. Białkowski. Od 1956 zatrudniona w UMCS. W roku 1965 habilitowała się na podstawie pracy *Ormianie zamojscy i ich rola w wymianie handlowej między Polską a Wschodem*, Lublin 1965. W roku następnym mianowana docentem i kierownikiem Zakładu Historii Narodów ZSRR, którym kierowała aż do emerytury. Od roku 1977 profesor nadzwyczajny, a od 1984 profesor zwyczajny. Od roku 1986 na emeryturze. W UMCS pracowała jeszcze w niepełnym wymiarze godzin do 1992 roku. Prowadziła badania historii miast z terenu Lubelszczyzny, związków polsko-armeńskich oraz dziejów Armenii.

¹⁹ W roku 1973 ukończyła studia historyczne w UMCS. Pracę magisterską pisała na seminarium prof. K. Myślińskiego, u którego doktoryzowała się w roku 1980. Jej praca doktorska *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, została opublikowana w Lublinie w roku 1987. Habilitowała się w roku 1994 na podstawie pracy *Jan z Czyżowa namiestnik Władysława Warneńczyka*, Lublin 1993. W roku 2001 została mianowana na stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS. W latach 2005–2009 pełniła funkcję dyrektora Instytutu Historii UMCS. W swoich badaniach skupia się na problematyce politycznej i gospodarczej oraz dziejach struktur administracyjnych Polski późnego średniowiecza.

²⁰ W latach 1957–1962 studiował prawo na UMCS. Pracę magisterską napisał na seminarium prof. J. Mazurkiewicza. W roku 1971 doktoryzował się na podstawie pracy *Okupacyjny zarząd*

grafii. Tego samego roku zajęcia z historii archiwów zainauguowała też dr Krystyna Wróbel-Lipowa. Rok później do prowadzenia zajęć z organizacji współczesnej biurowości zaangażowano mgr. T. Turka²¹, który czynił to przez kolejne trzy lata, a zajęcia z metodyki zainauguowała dr K. Wróbel-Lipowa. W roku 1985/86 dr B. Trelińską zastąpili w prowadzeniu zajęć jej koleżdy, mgr Jan Słowiński²² (paleografia) i dr Krzysztof Skupieński²³ (nauki pomocnicze historii). Rozpoczęto też nauczanie nowych przedmiotów: archiwoznawstwa (dr K. Wróbel-Lipowa) oraz edytorstwa (dr Piotr Dymmel)²⁴. W roku 1986/87 dr hab. Bronisław Mikułec²⁵ i dr Janusz Wiśnicki²⁶ zastąpili dr. J. Lewandowskiego w prowadzeniu zajęć

niemiecki w Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim 1915-1918 napisanej pod kierunkiem doc. W. Sawickiego. Pracował jako adiunkt w Zakładzie Państwa i Prawa w Instytucie Historii i Teorii Państwa i Prawa. Prowadził badania nad dziejami administracji okresu zaborczego. Zmarł w roku 2001.

²¹ Studiował prawo w UMCS w latach 1965–1969. Pracę magisterską pisał pod kierunkiem doc. W. Sawickiego. Obecnie prowadzi kancelarię prawną „Turimex” w Lublinie.

²² Absolwent studiów historycznych i prawniczych w UMCS z r. 1981. Magisterium i doktorat (w r. 1990) na seminarium prof. J. Szymańskiego. Jego praca doktorska *Rozwój pisma łacińskiego w Polsce XVI–XVIII wieku. Studium paleograficzne*, została opublikowana w Lublinie w roku 1992. Pracował jako adiunkt w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa. Prowadził badania z zakresu paleografii, dziejów ustroju dawnych wsi oraz ich kancelarii. W roku 2003 odszedł z UMCS.

²³ W roku 1974 ukończył studia historyczne w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Pracę magisterską napisał pod kierunkiem prof. J. Szymańskiego. Po ukończeniu studiów rozpoczął pracę zawodową w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach. Następnie pracował w charakterze asystenta w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach. Po doktoracie w roku 1984 w UMCS został zatrudniony w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa Instytutu Historii UMCS na stanowisku adiunkta. W roku 1990 w Lublinie ukazała się skrócona wersja jego pracy doktorskiej *Funkcje malopolskich dokumentów w sprawach publicznoprawnych do roku 1306*. Specjalizował się w badaniach polskiej dyplomatyki okresu średniowiecza oraz notariatu.

²⁴ On także należy do grona absolwentów UMCS (z r. 1978) i uczniów prof. J. Szymańskiego, pod którego kierunkiem doktoryzował się w 1987 r. Jego praca doktorska *Tradycja rękopiśmienna „Roczników” Jana Długosza. Studium analityczne ksiąg X–XII* ukazała się drukiem w Warszawie w roku 1992. Prowadził badania z zakresu edytorstwa historycznego, średniowiecznego dziejopisarstwa i heraldyki. W latach 1992–1993 pracował jako profesor wizytujący w Uniwersytecie stanu Minnesota w Minneapolis (USA).

²⁵ Absolwent studiów historycznych UMCS z roku 1960 (praca magisterska na seminarium prof. T. Mencła). Stopień doktora uzyskał w roku 1975, pisząc pracę pod kierunkiem prof. T. Mencła. Podstawą jego habilitacji w roku 1990 stała się wydana w roku poprzednim w Lublinie praca *Przemysł Lubelszczyzny w latach 1864–1914*. W 1996 r. mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS. W roku 2003 został kierownikiem nowo utworzonego Zakładu Historii Gospodarczej do emerytury w roku 2006. Swoje badania koncentrował na problematyce dziejów przemysłu i handlu na Lubelszczyźnie w XIX i XX wieku. Zmarł w roku 2007.

²⁶ Ukończył studia historyczne w UMCS w roku 1986. Pracę magisterską napisał na seminarium prof. A. Kopruckowiaka. Pod jego kierunkiem doktoryzował się w roku 1995 na podstawie pracy *Państwo w polskiej konserwatywnej myśli politycznej w zaborze austriackim*. Pracował w Zakładzie Historii Nowożytnej, a później Zakładzie Historii Gospodarczej. W roku 2008 zrezygnował z pracy w UMCS ze względów zdrowotnych.

z rozwoju form kancelaryjnych XIX i XX wieku. W roku 1987/88 grono wykładowców powiększyło się o matematyka, którym był dr Andrzej Krajka, rozpoczynający zajęcia z informacji naukowej²⁷. W tym roku w gronie wykładowców znalazła się absolwentka specjalizacji, mgr Anna Jaroszyńska²⁸, której powierzono prowadzenie ćwiczeń z nauk pomocniczych historii. W roku następnym zajęcia z rozwoju form kancelaryjnych okresu średniowiecznego prowadzili dr R. Szczygiel (wykład) i mgr Grzegorz Jawor²⁹ (ćwiczenia). Ten drugi był kolejnym absolwentem specjalizacji, którego zaangażowano do prowadzenia zajęć z jej studentami. W roku 1990/1991 pojawili się nowi pracownicy dydaktyczni. Ćwiczenia z nauk pomocniczych historii i rozwoju form kancelaryjnych XIX i XX wieku prowadzili mgr Ewa Zielińska³⁰ oraz dr Bogusław Kasperek³¹.

²⁷ Ukończył studia matematyczne w UMCS w r. 1981. Doktoryzował się na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii w r. 1990, pisząc pracę pod kierunkiem prof. Z. Rychlika. W roku 2003 habilitował się na Wydziale Matematyki. Kierował Zakładem Informacji Naukowej w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. W roku 2007 przeszedł do Zakładu Układów Złożonych i Neurodynamiki w Instytucie Informatyki UMCS.

²⁸ W latach 1979–1984 odbyła studia historyczne w UMCS. Pracę magisterską napisała na seminarium prof. J. Szymańskiego. Po ukończeniu studiów została zatrudniona w Muzeum UMCS, a potem w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS. W roku 1988 zawarła związek małżeński z obywatelem amerykańskim T. Kirchmannem i wyjechała do USA. W roku 1997 doktoryzowała się na Uniwersytecie w Minnesocie. Od 2007 r. na stanowisku profesora na Wydziale Historii Uniwersytetu Stanu Wschodniego Connecticut (Eastern Connecticut State University). Autorka książki *The Exile Mission: The Polish Political Diaspora and Polish Americans, 1939–1956*. Athens: Ohio University Press, 2004, kilkudziesięciu artykułów poświęconych problematyce imigracji w USA i kwestiom polonijnym oraz pięciu inwentarzy archiwalnych spuścizn działaczy polonijnych oraz zespołów aktowych instytucji polonijnych.

²⁹ W roku 1984 ukończył studia historyczne w UMCS (praca magisterska na seminarium prof. K. Myślińskiego). Po pięciu latach obronił pracę doktorską, napisaną także pod kierunkiem wymienionego profesora (*Ludność chłopska i społeczności wiejskie w województwie lubelskim w późnym średniowieczu (schyłek XIV-początek XVI wieku)*, opublikowana w Lublinie dwa lata później). W roku 2000 habilitował się na podstawie pracy *Osady prawa włoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, II wyd. Lublin 2004. Stanowisko profesora nadzwyczajnego uzyskał w roku 2004. W latach 2003–2005 zastępca dyrektora Instytutu Historii, a w roku 2005 dyrektor. W latach 2005–2007 wiceprezydent Lublina, wicewojewoda i wojewoda lubelski. Obecnie kieruje Zakładem Historii Gospodarczej w Instytucie Historii. Jego zainteresowania badawcze skupiają się na zagadnieniach osadnictwa włoskiego i społeczności wiejskich na pograniczu polsko-ruskim, w tym także na obszarze Karpat w późnym średniowieczu.

³⁰ Jest absolwentką studiów historycznych UMCS z roku 1990 i uczennicą prof. J. Szymańskiego. Po ukończeniu studiów zatrudniona w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa. W roku 2000 obroniła pracę doktorską napisaną pod jego kierunkiem. Rozprawa ta *Kultura intelektualna konwentu kanoników regularnych z klasztoru w Kraśniku w latach 1469–1563*, ukazała się drukiem w Lublinie w roku 2002.

³¹ Ukończył studia historyczne w UMCS w roku 1980, pisząc pracę na seminarium prof. W. Śladkowskiego. Pod jego kierunkiem napisał także pracę doktorską *Jakub Bojko (1857-1943)* obronioną w roku 1989. Ukazała się ona drukiem w Lublinie w roku 1998. Asystent, a potem adiunkt w Zakładzie Historii Nowożytnej, obecnie w Zakładzie Historii Polski XIX wieku. Od roku 1998 także dyrektor Biblioteki UMCS.

Rok 1991/92 przyniósł kolejne zmiany wśród wykładowców. Ćwiczenia z informacji naukowej powierzono mgr. inż. Markowi Marszałkowi³², a doc. K. Wróbel-Lipowa rozpoczęła zajęcia z historii i teorii archiwalnej. W tym roku nowymi wykładowcami specjalizacji stali się mgr Aleksandra Ziomba³³, która przejęła część zajęć z paleografii, oraz mgr Jerzy Szukalski³⁴, zaangażowany do prowadzenia ćwiczeń z metodyki archiwalnej.

W pierwszym okresie nauczania archiwistyki podstawowe dla niej zajęcia prowadzili pracownicy zatrudnieni w różnych zakładach i prowadzący badania w małym stopniu związane z archiwistyką, co nie było korzystne zarówno dla dydaktyki, jak i rozwoju samej specjalizacji. Inną wyraźną słabość stanowił brak wśród kadry nauczającej osób posiadających doświadczenia wyniesione z pracy archiwalnej, co powodowało dysproporcję w programach zajęć na korzyść problemów teoretycznych ze szkodą dla praktyki, z czego dobrze zdawały sobie sprawę władze Instytutu.

Próbie zmiany tej niekorzystnej sytuacji stanowiło powierzenie w roku 1992 zajęć z zarządzania dokumentacją współczesną mgr Annie Łosowskiej przez ówczesnego dyrektora Instytutu, prof. A. Kopruckowiaka³⁵. Była ona absolwentką historii UMCS (ukończyła studia w 1977 r., a pracę magisterską pisała na seminarium dr. R. Szczygła) i posiadała dwuletnie doświadczenie z pracy pedagogicznej w szkole średniej. W latach 1979–1987 pracowała w archiwach państwowych w Przemyślu i Lublinie. Od roku 1988 kierowała Archiwum UMCS. Ukończyła też podyplomowe studia neolatynistyczne (w Uniwersytecie Łódzkim w roku akademickim 1981/1982) oraz archiwistyczne (w Uniwersytecie Warszawskim w roku akademickim 1983/1984)³⁶.

³² Był on absolwentem Politechniki Lubelskiej z roku 1986. W roku 1991 został zatrudniony na stanowisku asystenta w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa. Zrezygnował z pracy w UMCS w roku 1999.

³³ Po mężu Jaworska. Ukończyła studia w UMCS w roku 1989, pisząc pracę magisterską pod kierunkiem prof. J. Szymańskiego. Po ukończeniu studiów zatrudniona w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa. W roku 2000 obroniła pracę doktorską, której promotorem był także prof. J. Szymański. Opublikowano ją trzy lata później (*Orzeł Biały. Herb państwa polskiego*, Warszawa 2003).

³⁴ Ukończył studia historyczne w UMCS w roku 1988 (pracę magisterską napisał pod kierunkiem prof. Zakrzewskiej-Dubasowej) oraz prawnicze w roku 1991 (także w UMCS). Od roku 1991 zatrudniony na stanowisku asystenta najpierw w Pracowni, a później w Zakładzie Dydaktyki Historii. W roku 1996 odszedł z UMCS.

³⁵ A. Łosowska, *Zarządzanie dokumentacją współczesną w programie kształcenia archiwistów w UMCS w Lublinie*, [w:] *Archiwistyka na studiach historycznych*, red. W. K. Roman, Toruń 2002, s. 111.

³⁶ W roku 2005 obroniła ona pracę doktorską *Kolekcja „Liber legum” i jej miejsce w kulturze umysłowej późnośredniowiecznego Przemyśla* napisaną pod kierunkiem prof. B. Trelińskiej. Praca ta została opublikowana w Warszawie w roku 2007. Jest autorką obowiązujących w Uniwersytecie normatywów kancelaryjnych (instrukcji kancelaryjnej oraz wykazu akt), zatwierdzonych przez Archiwum Państwowe w Lublinie w roku 2007.

Jednak przełomowym momentem w nauczaniu archiwistyki w UMCS stało się powołanie Pracowni Archiwistyki w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa (od 1 X 1993 roku). Stało się to dzięki decyzji prof. J. Szymańskiego, ówczesnego kierownika tego Zakładu i jednocześnie dyrektora Instytutu Historii. Do pracy w nowej Pracowni zatrudnił on swoich uczniów, powierzając kierownictwo adiunktowi dr. Krzysztofowi Skupieńskiemu. Stanowisko drugiego adiunkta objął dr Janusz Łosowski, absolwent UMCS z roku 1979, pracujący po ukończeniu studiów w Archiwum Państwowym w Przemyślu, a następnie od roku 1981 do 1993 w Archiwum Państwowym w Lublinie, w którym osiągnął kolejne szczeble hierarchii zawodowej: asystenta naukowo-badawczego, starszego archiwisty oraz kustosza. Posiadał on również doświadczenia dydaktyczne, będąc promotorem prac dyplomowych z archiwistyki na Podyplomowym Studium Zawodowym w Lublinie (w latach 1981–1982) oraz prowadząc wykłady w ramach Korespondencyjnego Kursu Archiwalnego, organizowanego przez Zakład Doskonalenia Zawodowego w Poznaniu. W roku 1992 doktoryzował się w UMCS³⁷.

W charakterze asystenta zatrudniono mgr Annę Piekarcz (po mężu Chursan), absolwentkę specjalizacji archiwalnej UMCS, posiadającą roczny staż pracy w Archiwum UMCS. Mgr A. Chursan pracowała w Zakładzie dwa lata, do urlopu macierzyńskiego, a następnie wychowawczego. Po zakończeniu urlopu w roku 1998 zrezygnowała z pracy dydaktycznej w UMCS i przeszła do Archiwum Państwowego, gdzie pracuje do chwili obecnej. W roku 1995 zastąpił ją mgr Artur Górak, także absolwent naszej specjalizacji (z r. 1994) i uczeń prof. J. Szymańskiego. Od roku 1995 prowadził zajęcia dydaktyczne na podstawie umowy-zlecenia, a od 1 II 1996 roku został zatrudniony na stanowisku asystenta. Małe grono wykładowców uzupełniała mgr A. Łosowska, prowadząca (do roku 2002) w ramach prac zleconych zajęcia z zarządzania dokumentacją współczesną.

Pracownia Archiwistyki, mimo że nie posiadała odrębności organizacyjnej, stopniowo przejmowała niemal wszystkie zadania, związane z kształceniem w ramach specjalizacji, co było nowym elementem w dziejach nauczania archiwistyki w UMCS. Tylko wykłady i ćwiczenia z nauk pomocniczych historii, paleografii łacińskiej i edytorstwa prowadzili pracownicy Zakładu Nauk Pomocniczych Historii prof. J. Szymański (do przejścia na emeryturę w roku 2001), a po nim prof. B. Trelińska oraz asystenci i adiunkci P. Dymmel, J. Słowiński, E. Zielińska, A. Jaworska, a potem R. Jop³⁸ i T. Giergiel³⁹. Informację naukową w dalszym

³⁷ Jego praca doktorska *Kancelarie miast szlacheckich województwa lubelskiego od XV do XVIII wieku* została opublikowana w Lublinie w roku 1997.

³⁸ Bardziej szczegółowe informacje o nim znajdują się w dalszej części tekstu.

³⁹ W roku 1997 ukończył studia historyczne w UMCS, w czasie których napisał pracę magisterską na seminarium prof. J. Szymańskiego (*Symbolika jelenia w polskiej heraldyce rycerskiej*). Wydano ją drukiem w Sandomierzu w roku 1998. Po studiach pracował w Wyższej Szkole Huma-

ciągu wykładał dr (później dr hab.) A. Krajka, a ćwiczenia prowadziły mgr Ewa Liśkiewicz⁴⁰ (po raz pierwszy w roku 1996/1997), dr Krystyna Mojejko-Kotlińska⁴¹ (w roku 1999/2000) oraz mgr Piotr Zieliński⁴² (od roku 2000/2001).

Powierzenie niemal wszystkich zajęć pracownikom jednej komórki przyczyniło się do lepszej koordynacji pracy dydaktycznej oraz ułatwiło zmianę programu nauczania. Miało też pozytywny wpływ na jakość prowadzonych zajęć dydaktycznych, gdyż pracownicy prowadząc indywidualne badania nad dziejami polskich kancelarii w różnych okresach historycznych, mogli wykorzystać na zajęciach dydaktycznych wiedzę nabytą w ich trakcie. Z czasem kancelaryjny nurt badań stał się specjalnością personelu Pracowni, wyróżniającą ją na tle innych zakładów archiwistyki w polskich uczelniach wyższych.

W roku 1997 habilitował się dr K. Skupieński na podstawie pracy o średniowiecznym notariacie polskim⁴³, dzięki czemu było możliwe w roku następnym przekształcenie Pracowni w odrębny Zakład Archiwistyki. Nastąpiło to z inicjatywy prof. J. Szymańskiego, który skierował do władz Uczelni wnioski w sprawie utworzenia nowej komórki, zaakceptowany przez wszystkich pracowników macierzystego Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa⁴⁴. Samodzielność organizacyjna ułatwiła pracownikom nowego Zakładu podejmowanie i realizację indywidualnych inicjatyw organizacyjnych, co korzystnie wpłynęło na ich rozwój naukowy. Jednak szczupłe, trzyosobowe grono wykładowców mogło jedynie kształcić na każdym roku jedną, kilkunastoosobową grupę studentów, dlatego dr hab. K. Skupieński podjął wysiłki w celu wzmocnienia personalnego kadry dydaktycznej, by dać szansę zdobycia wykształcenia archiwalnego większej liczbie zainteresowanych osób. W roku 1999 dzięki przychylności

nistyczno-Przyrodniczej (*Studium Generale Sandomiriense*) w Sandomierzu. W roku 2002 doktoryzował się w UMCS pod kierunkiem prof. J. Szymańskiego. Praca T. Gięgiela została opublikowana dwa lata później (*Rycerstwo Ziemi Sandomierskiej: podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*, Warszawa 2004). Od roku 2003 zatrudniony w UMCS.

⁴⁰ Nazwisko panięńskie Mińko-Wasiluk. Absolwentka studiów bibliotekoznawczych w UMCS z roku 1993, w trakcie których napisała pracę magisterską pod kierunkiem prof. dr. hab. A. M. Lewickiego. Dwa lata później ukończyła studia matematyczne także w UMCS (praca magisterska pod kierunkiem dr. hab. S. Grzegórskiego). W latach 1996–2000 pracowała jako asystentka w Zakładzie Informacji Naukowej UMCS. Potem przeszła do pracy w KUL.

⁴¹ Ukończyła studia fizyczne w UMCS w roku 1977. Pracę magisterską napisała pod kierunkiem prof. W. Żuka. W roku 1982 obroniła pracę doktorską, której promotorem był prof. M. Subotowicz. Aktualnie pracuje w Oddziale Komputeryzacji Biblioteki Głównej UMCS.

⁴² Absolwent studiów bibliotekoznawczych w UMCS (z roku 2000), w trakcie których pisał pracę pod kierunkiem dr. hab. Krzysztofa Skupieńskiego. Po zakończeniu studiów zatrudniony w Zakładzie Informacji Naukowej Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, w którym pracuje do chwili obecnej.

⁴³ K. Skupieński, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997.

⁴⁴ Pismo do Rektora UMCS prof. Kazimierza Goebła z 25 III 1998 roku. Registratura Instytutu Historii UMCS,teczka Historia Instytutu. Zebranie pracowników, na którym poparli wnioski w sprawie powołania Zakładu Archiwistyki, odbyło się 23 II 1998 roku. *Ibidem*.

ówczesnego dyrektora Instytutu prof. Tadeusza Radzika udało się zatrudnić specjalistę z zakresu archiwistyki prof. dr. hab. Edwarda Kołodzieja.

Jest on rodowitym warszawianinem i absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego. Po ukończeniu studiów historycznych w roku 1963 podjął pracę w warszawskim Archiwum Akt Nowych, w którym przeszedł wszystkie szczeble zawodowe od młodszego archiwisty do kierownika oddziału informacji naukowej i popularyzacji. Nieprzerwanie pracując w AAN, osiągał kolejne stopnie naukowe doktora (w roku 1972 na UW), doktora habilitowanego (w roku 1978 na Uniwersytecie Wrocławskim) oraz tytuł profesora w roku 1999. Opracował wiele zespolów aktowych, inwentarzy archiwalnych⁴⁵, i informatorów⁴⁶. Opublikował też prace dotyczące dziejów Polonii⁴⁷. Był także wieloletnim wykładowcą kursów kancelaryjno-archiwalnych, organizowanych przez Stowarzyszenie Archiwistów Polskich. Posiadał również bogaty dorobek naukowy w postaci 120 publikacji naukowych. W roku 1996 objął redakcję „Tek Archiwalnych”, wydawanych przez Archiwum Akt Nowych, które pod jego kierownictwem stały się renomowanym czasopismem archiwalnym o randze krajowej. Po objęciu stanowiska profesora nadzwyczajnego w UMCS (od 1 XII 1999 roku) nadal pracował w macierzystym Archiwum Akt Nowych na niepełnym etacie. W roku 2006 został mianowany na stanowisko profesora zwyczajnego, ale nie zerwał związków ze swoim macierzystym Archiwum, wykonując dla niego różne prace naukowe.

W kolejnych latach personel Zakładu powiększył się o dalszych pracowników. W roku 2001 w charakterze asystenta zatrudniony został mgr Tomasz Czarnota, absolwent UMCS z tego roku, uczeń prof. K. Skupieńskiego, zaś w niepełnym wymiarze godzin (na pół etatu) dr Piotr Dymmel, długoletni adiunkt Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa, który w roku 2001 po konkursie został mianowany na stanowisko dyrektora lubelskiego Archiwum Państwowego i zrezygnował z pracy w swoim macierzystym Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa.

Od początku istnienia w pracy dydaktycznej Zakładu Archiwistyki uczestniczyli także doktoranci. Pierwszym z nich był mgr Robert Jop, absolwent specjali-

⁴⁵ *Inwentarze akt konsulatów polskich w Niemczech 1918-1939*, Opole 1983, *Inwentarz akt Ambasady RP w Berlinie z lat [1919]1920-1939 (do roku 1934 poselstwa)*, Warszawa – Łódź 1990.

⁴⁶ *Polonia zagraniczna. Informator o materiałach źródłowych do 1939 r. przechowywanych w Archiwum Akt Nowych*, Warszawa 1981; *Emigracja z ziem polskich i Polonia 1865-1939. Informator o źródłach przechowywanych w centralnych archiwach państwowych w Polsce*, Kraków 1988; (wspólnie z R. Mrowcem), *Ameryka Łacińska, Hiszpania i Portugalia w źródłach Archiwum Akt Nowych do roku 1945*, Warszawa 1996; *Emigracja z ziem polskich i Polonia 1831-1939. Informator o źródłach przechowywanych w terenowych archiwach państwowych w Polsce*, Warszawa 1997; (wspólnie z M. Lewandowską), *Migracje ludności na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945-1950. Informator o źródłach przechowywanych w terenowych archiwach państwowych*, Warszawa 1998.

⁴⁷ *Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1918-1939. Studia nad polityką emigracyjną II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1982, *Dzieje Polonii w zarysie 1918-1939*, Warszawa 1991.

zacji z roku 1997, i uczeń prof. J. Szymańskiego. Pod jego kierunkiem rozpoczął on badania nad personelem kancelarii grodzkiej chełmskiej w okresie staropolskim, jednak potem na skutek decyzji swojego promotora przeszedł pod opiekę dr. hab. K. Skupieńskiego. Obrona jego pracy doktorskiej odbyła się w roku 2001⁴⁸, a po niej dr R. Jop powrócił do Zakładu Nauk Pomocniczych i Bibliotekoznawstwa, gdzie został zatrudniony na stanowisku adiunkta (od 2002 r.), po rezygnacji z pracy w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii dr. P. Dymmla.

W 2001 roku kadre dydaktyczną Zakładu powiększyli kolejni doktoranci, studiujący na dziennych studiach doktoranckich, mgr Marcin Pytel oraz mgr Marek Konstankiewicz, obaj wywodzący się z kręgu uczniów dr. hab. K. Skupieńskiego (od 2000 roku profesora nadzwyczajnego UMCS). Podobnie jak ich poprzednik (R. Jop) w ciągu czterech lat przewidzianych regulaminem studiów doktoranckich ukończyli rozprawy i obronili je w roku 2005. Mgr Marcin Pytel poświęcił swoje studium formularzowi dokumentów książęcych z terenu Wielkopolski⁴⁹, zaś przedmiotem rozprawy mgr. M. Konstankiewicza stała się organizacja pracy kancelaryjnej organów administracji państwowej szczebla powiatowego, działających w województwie lubelskim⁵⁰. M. Konstankiewicz po obronie pracy doktorskiej podjął pracę na stanowisku młodszego archiwisty w lubelskim Archiwum Państwowym i pracował tam niemal rok, a w 2006 r. już jako adiunkt wzmocnił kadre naukowo-dydaktyczną Zakładu. W pracy dydaktycznej szczególnie przydatna okazała się jego wiedza z zakresu prawa i administracji, ponieważ w 2002 r. ukończył on także studia administracyjne.

Połowa pierwszego dziesięciolecia nowego wieku przyniosła też inne wydarzenia istotne dla Zakładu. W roku 2004 mgr A. Górak obronił pracę doktorską poświęconą kancelarii organów zarządzających gubernią lubelską⁵¹, dzięki czemu awansował na stanowisko adiunkta. Ważny okazał się też kolejny rok ze względu na powiększenie grona samodzielnych pracowników, po habilitacji dr. J. Łosowskiego na podstawie pracy o kancelarii grodzkiej chełmskiej

⁴⁸ Ta rozprawa doktorska została wydana przez Wydawnictwo UMCS w roku 2003 pod identycznym tytułem *Środowiska urzędnicze kancelarii grodzkich w Chełmie, Lublinie i Krasnymstawie w II połowie XVII wieku*.

⁴⁹ M. Pytel, *Formuły dyspozycji dokumentów książęcych w Wielkopolsce do końca XIII wieku*, Lublin 2005 (wydruk komputerowy pracy doktorskiej w Archiwum UMCS).

⁵⁰ M. Konstankiewicz, *Kancelaria starostw województwa lubelskiego w latach 1919-1939*, Lublin 2005 (wydruk komputerowy pracy doktorskiej w Archiwum UMCS). Rozprawa ta została przyjęta do planu wydawniczego Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie i wkrótce ukaże się drukiem.

⁵¹ A. Górak, *Kancelaria Zarządu Gubernialnego Lubelskiego w latach 1867-1918*, Lublin 2004 (wydruk komputerowy pracy doktorskiej w Archiwum UMCS). Pierwsza część tej rozprawy została wydana drukiem pod tytułem *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867-1918)*, Lublin – Radzyń Podlaski 2006. Druga część tej pracy doktorskiej została opublikowana dwa lata później (*Rosyjska kancelaria akt spraw w urzędach organów administracji ogólnej w Lublinie w latach 1867-1918*, Lublin 2008).

w okresie staropolskim⁵². Dwa lata później do grona dydaktycznego Zakładu dołączyła doktorantka (dziennych studiów doktoranckich), mgr Elżbieta Markowska. Studia pierwszego stopnia (licencjackie) odbyła ona w Kolegium Licencjackim UMCS w Białej Podlaskiej (w ich trakcie napisała pracę dyplomową pod kierunkiem dr. hab. J. Łosowskiego), zaś studia drugiego stopnia (magisterskie) ukończyła już w UMCS, pisząc pracę magisterską na seminarium prof. K. Skupieńskiego.

Grupa osób uczestniczących w niestacjonarnych (zaocznych) studiach doktoranckich jest większa i obejmuje kilkanaście osób, które uczestniczą w pracach seminariów doktoranckich prowadzonych przez samodzielnych pracowników naukowych Zakładu. Ich liczba nie jest stała, ale ciągle wykazuje tendencję wzrostową. Można mieć nadzieję, że utrzyma się ona także w przyszłości.

Ewolucja programów nauczania

W pierwszych latach podstawą procesu dydaktycznego specjalizacji był czteroletni plan studiów zatwierdzony w czerwcu 1974 roku przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁵³. Obejmował on następujące przedmioty archiwalne: *rozwój form kancelaryjnych oraz współczesne typy i rodzaje materiałów archiwalnych* (po 60 godz. wykładów i ćwiczeń), *archiwistyka* (30 godz. wykładów, 60 godz. ćwiczeń oraz 30 godz. konwersatorium), *ustrój administracyjny PRL* (30 godz. wykładu), a więc razem 270 godzin. Ponadto w planie znalazły się dwie czterotygodniowe praktyki archiwalne po II i III roku oraz kilkudniowy objazd archiwów centralnych i terenowych⁵⁴.

W roku 1980 w plan ministerialny poddano gruntownej przebudowie. Wprowadzono do niego nowe przedmioty takie, jak: *ustrój Polski do 1795 roku* oraz *ustrój ziem polskich w okresie zaborów* (po 15 godzin ćwiczeń i wykładów, czyli razem 60), *paleografię łacińską, ruską i gotycką* (180 godzin ćwiczeń), *zarządzanie dokumentacją we współczesnej instytucji* (po 15 godzin wykładu i ćwiczeń), *wybrane problemy teorii i organizacji zarządzania* (15 godzin wykładu i 30 godzin ćwiczeń), *historię nauki i techniki* (30 godzin wykładu), *informację naukową i informatykę* (15 godzin wykładu i tyle samo ćwiczeń), *zasady edytorstwa źródeł* (15 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń), *profilaktykę w zakresie konserwacji materiałów archiwalnych* (po 15 godzin wykładów i ćwiczeń) oraz *znaczenie archiwaliów dla nauki i gospodarki* (30 godzin wykładu)⁵⁵. Zajęcia

⁵² J. Łosowski, *Kancelaria grodzka chełmska od XV do XVIII wieku. Studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego*, Lublin 2004.

⁵³ *Ibidem*. Pismo z dnia 6 VI 1974 r. znak nr SU 164010-Sp63/74.

⁵⁴ Materiały Działu Toku Studiów UMCS.

⁵⁵ Plan dziennych studiów historycznych specjalności archiwalnej nr DO 1-4010 /Sp-13/80 zatwierdzony 7 VII 1980 r. przez podsekretarza stanu prof. Stanisława Czajkę. Materiały Działu Toku Studiów UMCS.

z archiwistyki zastąpiono *metodyką archiwalną* (75 godzin wykładu i 45 godzin ćwiczeń).

Zakres wstępu do badań historycznych poszerzono o zagadnienia archiwalne. Studentów specjalności archiwalnej obowiązywało też 30-godzinne *proseminarium z archiwistyki*. Pozostawiono też wykłady i ćwiczenia z *ustroju PRL* (po 15 godzin). Zmniejszono o 30 godzin wykład poświęcony *rozwojowi form kancelaryjnych i współczesnych typów materiałów archiwalnych* (do 90 godzin). Po zmianie zajęcia z tego przedmiotu obejmowały 30 godzin wykładu i 60 godzin ćwiczeń. Ponadto studentów obowiązywały dwa objazdy archiwów (14 dni) oraz dwie czterotygodniowe praktyki w archiwach. W sumie przedmioty archiwalne objęły 600 godzin zajęć, które miały być przeprowadzone w ciągu czterech lat. Oznaczało to ich faktyczny przyrost aż o 122 %!

W wyniku zmian politycznych oraz presji środowisk akademickich w trakcie rewolucji solidarnościowej władze zgodziły się na wydłużenie okresu studiów uniwersyteckich do pięciu lat. Przy okazji zmieniono jednak program nauczania historii, zmniejszając wymiar przedmiotów archiwalnych do 465 godzin⁵⁶. Zredukowano zajęcia z *paleografii i neografii* do 60 godzin ćwiczeń, z *metodyki* (do 60-godzinnych ćwiczeń), *edytorstwa źródeł* (30 godzin ćwiczeń) oraz informacji naukowej (30 godzin ćwiczeń). Na miejsce zagadnień ustrojowych wprowadzono *historię ustroju i systemów organizacyjno-prawnych*, ale tylko w formie 30-godzinnego wykładu. Pojawiły się nowe przedmioty takie, jak *historia archiwistyki i archiwów* (30 godzin konwersatorium), która zastąpiła *historię nauki i techniki*, zaś na miejsce *zarządzania dokumentacją we współczesnej instytucji* wprowadzono *organizację współczesnej biurowości* w zmniejszonym wymiarze 15-godzinnego konwersatorium. Bez zmian pozostawiono liczbę godzin poświęconych *rozwojowi form kancelaryjnych i współczesnym typom materiałów archiwalnych* (90 godzin). Zwiększono natomiast liczbę zajęć z *wstępu do badań historycznych i archiwalnych* do 60 godzin (miały tylko formę ćwiczeń). Istotną nowość stanowiły ćwiczenia ze *źródłoznawstwa* (łącznie 60 godzin). Utrzymano dwie praktyki zawodowe w archiwach, ale zmniejszono okres ich trwania. Po zmianie miały trwać sześć tygodni, a więc były krótsze od wcześniejszych o dwa tygodnie. Objazd naukowy archiwów miał trwać tylko 5 dni⁵⁷. Program ten obowiązywał do końca lat osiemdziesiątych⁵⁸.

Pod koniec lat osiemdziesiątych program nauczania archiwistyki w porównaniu z początkami specjalizacji był już znacznie bogatszy. W roku akademickim

⁵⁶ Plan dziennych studiów historycznych (specjalność archiwalna) na rok akademicki 1982/1983 zatwierdzony przez prorektora UMCS prof. T. Lopuszkę. *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Zatwierdził go w dniu 13 IV 1989 r. prorektor Uniwersytetu doc. R. Kmiecik. Uważano go za przejściowy. *Ibidem*.

1989/1990 obejmował łącznie 570 godzin zajęć⁵⁹. Trzon tego programu tworzyły *paleografia i neografia akt archiwalnych* (120 godzin ćwiczeń) oraz *metodyka archiwalna* (30 godzin wykładu i 90 godzin ćwiczeń). Ponadto znalazły się w nim następujące przedmioty: *wstęp do archiwistyki* (15 godzin konwersatorium), *historia ustroju administracyjnego* (45 godzin wykładu), *rozwój form kancelaryjnych* (15 godzin wykładu i 30 godzin ćwiczeń), *zarządzanie dokumentacją współczesną* (30 godzin ćwiczeń), *informacja z elementami informatyki* (15 godzin wykładu i 30 godzin ćwiczeń), *archiwoznawstwo* (15 godzin wykładu i 15 godzin ćwiczeń) i *teoria archiwalna* (15 godzin wykładu) oraz jako przedmiot uzupełniający *profilaktyka konserwacji papieru i skóry* (45 godzin wykładu). Zestaw przedmiotów typowo archiwistycznych uzupełniały też ćwiczenia z *edytorstwa źródeł historycznych* (30 godzin) oraz 30-godzinny lektorat z łaciny średniowiecznej lub innego języka źródeł aktowych⁶⁰. Wiedzy praktycznej dostarczyć miały czterotygodniowe praktyki archiwalne I i II stopnia odbywane w archiwach państwowych oraz pięciodniowy objazd archiwów.

W roku 1991, w czasie sprawowania funkcji dyrektora Instytutu przez prof. J. Szymańskiego, wprowadzono korekty do tego programu. Połączono *wstęp do badań historycznych ze wstępem do archiwistyki*, tworząc jeden przedmiot w wymiarze 60 godzin. Podobnie postąpiono, wprowadzając jeden przedmiot łączący *historię ustroju administracyjnego z rozwojem form kancelaryjnych* obejmujący (30 godzin wykładu i 60 godzin ćwiczeń). Zmianie uległy koncepcje nauczania *informacji naukowej*, którą połączono z *informacją archiwalną* (pozostawiając jej wymiar godzinowy), a zakres *teorii archiwistyki* poszerzono o zagadnienia *historii* tej dyscypliny, nie zmieniając czasu potrzebnego do realizacji programu. Wymiar *metodyki archiwalnej, zarządzania dokumentacją współczesną, archiwoznawstwa czy edytorstwa* pozostał bez zmian⁶¹. Zmniejszono o 30 godzin liczbę zajęć *paleograficznych i neograficznych*. Istotną nowością stały się 30-godzinne *translatoria* z łaciny, języków: rosyjskiego i niemieckiego (do wyboru) oraz *laboratorium informatyczne* w identycznym wymiarze czasowym. Powrócono do jednej czterotygodniowej praktyki archiwalnej, pozostawiając pięciodniowy objazd archiwów. W sumie program obejmował 525 godzin.

⁵⁹ Plan studiów historycznych specjalności archiwalnej w roku akademickim 1989/1990 przedstawiony przez dyrektora Instytutu prof. T. Łoposzkę i zatwierdzony przez prorektora Uczelni doc. Romualda Kmieciaka 17 XI 1989 r. Registratura Instytutu Historii, teczka Plany studiów. Plan ten wcześniej zyskał zgodę ministerstwa. Materiały Toku Studiów UMCS.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Plan dziennych studiów magisterskich (jednolitych) obowiązujący w roku akademickim 1991/1992 (specjalności archiwistycznej) zaaprobowany przez dyrektora Instytutu. Registratura Instytutu Historii, teczka Plany studiów.

Przełomowe znaczenie dla specjalizacji miało przyjęcie w roku 1999 koncepcji studiów dwustopniowych (3-letnich licencjackich i 2-letnich magisterskich)⁶². Program ten był realizowany od roku akademickiego 2000/2001. Studia te teoretycznie dwustopniowe w praktyce stały się faktycznie jednolite, gdyż studenci nie deklarowali zamiaru uzyskania tytułu licencjata, choć mieli taką możliwość. Pociągało to za sobą konieczność przygotowywania pracy licencjackiej, jej obronę oraz formalności związane z rekrutacją na studia magisterskie. Rezygnacja studentów ze studiów licencjackich gwarantowała im automatyczne przejście na jednolite, pięcioletnie studia magisterskie. Nowy program został opracowany przez zespół profesorów (z udziałem dr. hab. K. Skupieńskiego) pod kierunkiem zastępcy dyrektora Instytutu prof. M. Willaume. W programie znalazły się przedmioty takie, jak: *zagadnienia wstępne archiwistyki i historia ustroju administracyjnego* w jednakowym wymiarze (po 15 godzin wykładu i 30 godzin konwersatorium), *dzieje form i systemów kancelaryjnych* (łącznie 30 godzin wykładu oraz 60 godzin konwersatorium), *wprowadzenie do paleografii i neografii* (30 godzin konwersatorium), *paleografia i neografia* (60 godzin konwersatorium), *metodyka archiwalna* (15 godzin wykładu i 90 godzin konwersatorium), *podstawy organizacji i zarządzania* (30 godzin konwersatorium), *archiwoznawstwo* (15 godzin wykładu i 30 godzin konwersatorium), *zarządzanie dokumentacją współczesną* (30 godzin konwersatorium), *kancelaria współczesna* (30 godzin konwersatorium), *informacja naukowa w archiwach* (15 godzin wykładu i 30 godzin konwersatorium) oraz *teoria archiwistyczna* (30 godzin konwersatorium). Przedmioty archiwistyczne objęły razem 660 godzin różnorodnych zajęć. Ponadto studenci specjalizacji zostali zobowiązani do odbycia dwóch czterotygodniowych praktyk w kancelarii lub archiwum zakładowym oraz w archiwum państwowym⁶³.

Utworzenie specjalizacji archiwistycznej na studiach historycznych uruchomionych w roku 2001 w kolegiach licencjackich UMCS w Białej Podlaskiej i Radomiu spowodowało konieczność opracowania dla nich oddzielnego programu. Studia te w założeniu organizatorów miały przygotować do pracy w archiwach zakładowych, dlatego wprowadzono szereg nowych przedmiotów umożliwiających absolwentów z tytułem licencjata uzyskanie kwalifikacji do wykonywania zawodu archiwisty. W roku 2003 program ten został zmodernizowany przez prof. K. Skupieńskiego, który rozszerzył nazwę specjalizacji. Zyskała mianowicie nową formułę archiwalno-dokumentalistyczną. Celem kształcenia stało się przygotowanie kompetentnych archiwistów zakładowych oraz dobrze znających problematykę zarządzania dokumentacją. Z tego powodu zakres tradycyjnych

⁶² Koncepcję przyjęto na posiedzeniu Rady Naukowej Instytutu Historii. Zaaprobowała ją Rada Wydziału Humanistycznego na posiedzeniu w dniu 17 II 1999 r. Tamże.

⁶³ Ramowy program dziennych studiów historycznych w UMCS w Lublinie (3-letnich licencjackich i 2-letnich magisterskich) realizowany od roku akademickiego 2000/2001. Registratura Instytutu Historii,teczka Plany studiów.

przedmiotów takich, jak *historia ustroju administracyjnego oraz dzieje form i systemów kancelaryjnych* ograniczono do XIX i XX wieku, wychodząc z założenia, że wiedza o historii ustroju Polski do końca XVIII wieku i dawnych formach kancelaryjnych będzie przyszłemu archiwistcie zakładowemu mniej przydatna niż znajomość ustroju okresu nowożytnego i współczesnych systemów kancelaryjnych, które wywodzą się z kancelarii XIX wieku. Pozostawiono natomiast dotychczasowy wymiar tych przedmiotów (15 godzin wykładu oraz 30 godzin konwersatorium). Wprowadzono też nowe przedmioty takie, jak: *podstawy archiwistyki* (30 godzin), *dokumentacja współczesna i jej rodzaje* (30 godzin), *prawne podstawy postępowania z dokumentacją oraz zarządzanie informacją w organizacji*⁶⁴, które miano realizować w formie 30-godzinnych konwersatoriów. Dłuższe bo 45-godzinne konwersatoria przewidziano na *zarządzanie dokumentacją i pracą kancelaryjną, komputeryzację biurowości oraz metodykę pracy w archiwum zakładowym*⁶⁵. Łącznie przedmioty archiwistyczne objęły 345 godzin.

Rok później przygotowano ofertę dydaktyczną dla absolwentów studiów licencjackich zamierzających pogłębić swoją wiedzę archiwistyczną na studiach magisterskich (tzw. uzupełniających studiach magisterskich)⁶⁶. W programie tych studiów znalazły się treści niewystępujące w programie studiów licencjackich, niezbędne do wykonywania pracy w archiwum państwowym, głównie odczytowania oraz analizowania źródeł pochodzących z różnych epok historycznych, ich porządkowania oraz przygotowywania pomocy ewidencyjnych i informacyjnych, tworzących system informacji archiwalnej. Służyć temu miały 30-godzinne konwersatoria z *paleografii i neografii (łacińskiej)* (30 godzin), *paleografii i neografii ruskiej i rosyjskiej, metodyki archiwalnej* oraz wykłady i konwersatoria z *informacji naukowej w archiwach* (łącznie 45 godzin). W programie tym oprócz przedmiotów dostarczających studentom wiedzy praktycznej przewidziano też miejsce dla teorii archiwalnej (30 godzin konwersatorium). Zapewniono też kontynuację lub naukę od podstaw *zarządzania dokumentacją współczesną* (30 godzin konwersatorium), w zależności od potrzeb i przygotowania studentów, którzy mieli być absolwentami różnych uczelni. W sumie przedmioty specjalizacyjne objęły 255 godzin⁶⁷.

W roku 2003 w okresie kierowania Instytutem przez prof. H. Gmitterka po raz kolejny zmieniono program specjalizacji archiwalnej przy udziale prof. K. Skupieńskiego, przywracając jednolite pięcioletnie studia magisterskie⁶⁸. Wymiar

⁶⁴ Plan studiów zatwierdzony przez prorektora UMCS prof. Stanisława Chibowskiego w dniu 8 X 2002 roku. *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Plan studiów zatwierdzony przez prorektora UMCS prof. Stanisława Chibowskiego w dniu 13 VII 2003 roku. *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Plan tych studiów zatwierdził ówczesny prorektor UMCS prof. Stanisława Chibowski w dniu 8 X 2002 roku. Registratura Instytutu Historii, Programy studiów.

przedmiotów specjalizacji archiwalnej został w porównaniu z programem studiów licencjackich i magisterskich z roku 1999 nieznacznie zmniejszony i liczył 600 godzin. Wprowadzone zmiany miały charakter kosmetyczny, ponieważ zlikwidowano zajęcia specjalizacyjne, w formie 60-godzinnego konwersatorium⁶⁹, które miały charakter fakultatywny, uznając, że liczba przedmiotów oraz ich program w zupełności odpowiadają potrzebom chwili, dostarczając studentom wiedzy potrzebnej do wykonywania pracy w różnych archiwach, a próba poszerzenia oferty przez dodanie dodatkowych dwóch przedmiotów okazała się zbędna. Wymiar praktyk zawodowych nie uległ zmianie.

Kolejna zmiana programu nastąpiła w roku 2006 i wynikała z dążenia do jego modyfikacji przez zmianę zakresu dotychczasowych przedmiotów i dodanie nowych. Program opracowano kolektywnie w toku dyskusji z udziałem wszystkich pracowników Zakładu. Przy określaniu treści programowych starano się uwzględniać realia współczesnego rynku pracy. Na poziomie licencjackim ograniczono zakres materiału z dziejów administracji i sądownictwa oraz wytwarzania dokumentacji do okresu XIX i XX wieku, wychodząc z założenia, że trzyletnie studia pierwszego stopnia powinny dostarczać wiedzy potrzebnej do pracy w archiwum zakładowym lub składnicy akt. W tej koncepcji rola studiów magisterskich polega na przygotowaniu absolwentów do pracy w archiwach państwowych, muzeach czy bibliotekach posiadających w swoich zbiorach dokumentację oraz placówkach Instytutu Pamięi Narodowej. W programie tym przewidziano 465 godzin zajęć specjalizacyjnych na trzyletnich studiach licencjackich oraz 300 godzin na dwuletnich studiach magisterskich. Program obu stopni liczący 756 godzin wyróżniał się więc także pod względem ilościowym.

Na poziomie licencjackim znalazły się zajęcia: z *podstaw archiwistyki* (30 godzin), *historii administracji i sądownictwa w XIX i XX wieku* (60 godzin), *dziejów kancelarii w XIX i XX wieku na ziemiach polskich* (60 godzin), *podstaw ustrojowych Polski współczesnej* (45 godzin), *podstaw organizacji i zarządzania* (45 godzin), *kancelarii współczesnej* (30 godzin), *zarządzania dokumentacją współczesną i informacją* (60 godzin), *podstaw prawnych działalności archiwalnej* (30 godzin), *komputeryzacji biurowości* (30 godzin), *metodyki pracy w archiwum zakładowym* (45 godzin) oraz *dokumentacji elektronicznej i jej obiegu* (30 godzin). W sumie obejmuje on 465 godzin wykładów, ćwiczeń i konwersatoriów. W programie studiów licencjackich przewidziano też praktykę kancelaryjną w wybranym przez studenta urzędzie (w wymiarze dwóch tygodni) oraz w dowolnym archiwum zakładowym (trwającą trzy tygodnie). Tradycyjnie uwzględniono też pięciodniowy objazd archiwów obowiązujący wszystkich studentów.

W programie studiów magisterskich znalazły się następujące przedmioty: *historia ustroju Polski do końca XVIII wieku* (30 godzin), *dzieje kancelarii polskich*

⁶⁹ *Ibidem*.

do końca XVIII wieku (30 godzin), *paleografia i neografia łacińska* (30 godzin), *paleografia i neografia cyrylicka* (30 godzin), *metodyka archiwalna* (45 godzin), *systemy informacyjne w archiwach* (30 godzin), *ocena wartości dokumentacji* (30 godzin), *archiwoznawstwo* (15 godzin), *edytorstwo historyczne* (30 godzin) oraz *teoria archiwistyki* (30 godzin). Istotną nowością stanowiło wyodrębnienie problematyki wartościowania dokumentacji, którą w małym stopniu uwzględniano na zajęciach z metodyki archiwalnej. Na uwagę też zasługuje przywrócenie po latach odrębnych zajęć z edytorstwa źródeł historycznych, niezwykle ważnych dla studenta specjalizacji i wskazujących mu właściwy kierunek prac naukowych, które mógłby podejmować, pracując w zawodzie archiwisty. W programie tym znalazło się w sumie 300 godzin zajęć dydaktycznych w różnej formie, które miały uzupełniać czterotygodniową praktykę w archiwum państwowym⁷⁰.

Niestety, trudna sytuacja finansowa Uczelni, spowodowana narastającymi długami, zmusiła jej władze do redukcji planów nauczania i zmniejszenia przez to kosztów plac, stanowiących największą część wydatków Uniwersytetu. Kadra dydaktyczna musiała uwzględnić istniejące realia i zmniejszyć liczbę godzin przeznaczonych na niektóre przedmioty, a nawet z niektórych zrezygnować. Oczywiście Dyrekcja Instytutu czyniła to bez entuzjazmu, z nadzieją, że przywróci się rozszerzone programy w przyszłości, gdy tylko stan finansowy Uczelni na to pozwoli. Bardziej rozbudowana wersja programu będzie realizowana jeszcze cztery lata, co pozwoli pracownikom dydaktycznym zebrać doświadczenia przy jego realizacji i w przyszłości go udoskonalić zgodnie z potrzebami praktyki archiwalnej.

Zmienione plany obowiązują od roku akademickiego 2007/2008. Potrzeba zmian w programie studiów licencjackich na szczęście okazała się niewielka. Zmniejszono jedynie wymiar metodyki archiwalnej, rezygnując całkowicie z 15-godzinnego wykładu, natomiast w jego miejsce wprowadzono wykład fakultatywny z przedmiotów archiwistycznych (teorii, metodyki lub archiwoznawstwa)⁷¹, bowiem dotychczas studenci specjalności nie mieli nawet minimalnej możliwości wyboru zajęć ze względu na mocny związek wszystkich przedmiotów z praktyką archiwalną. Poważniejsze redukcje dotknęły program studiów magisterskich, ponieważ zmniejszono go z 300 godzin o 105 godzin (do 195), czyli o 35 %. Zmniejszono liczbę godzin z *historii ustroju Polski do końca XVIII wieku* (do 15 godzin wykładu), *metodyki archiwalnej* (do 30 godzin konwersatorium),

⁷⁰ Obecnie programy studiów historycznych obu stopni zostały zredukowane ze względów oszczędnościowych, jednak Dyrekcja Instytutu Historii zamierza przywrócić ich pierwotny wymiar, jeśli tylko sytuacja finansowa UMCS ulegnie poprawie.

⁷¹ Plan 3-letnich stacjonarnych studiów historycznych I stopnia (licencjackich) w Instytucie Historii UMCS obowiązujący od roku akademickiego 2007/2008 dla specjalności archiwistycznej, kolekcjonerskiej i krajoznawczej oraz edytorsko-redaktorskiej zatwierdzony przez Prorektor prof. A. Pajdzińską.

systemów informacyjnych archiwów (do 15 godzin wykładu). Zrezygnowano też z dwóch przedmiotów *oceny wartości dokumentacji* (30 godzin) i *edytorstwa* (także 30 godzin)⁷². Realizacja ambitnego zamiaru poszerzenia oferty programowej musiała zostać odłożona na czas późniejszy.

Częste zmiany programowe były wymuszone przez okoliczności zewnętrzne (utworzenie kolegiów, przejście na studia dwustopniowe spowodowane procesem bolońskim, realizacja przez Uczelnię programu oszczędnościowego, obejmującego także zmniejszenie planów dydaktycznych), jak również potrzebą modernizacji treści nauczania i dostosowania ich do potrzeb zmieniającego się rynku pracy. Program nauczania musi się zmieniać tak, aby student nie tyle otrzymał rozległą wiedzę, ale nabył jak najwięcej umiejętności, dzięki którym znajdzie pracę nie tylko w zawodzie archiwisty, bo tej mu nikt przecież nie zagwarantuje, ale też zawodach pokrewnych. Studia historyczne muszą jeszcze w większym stopniu rozwijać nie tylko pamięć, intelekt, wolę i wyobraźnię studentów, a także umiejętność ciągłego samokształcenia. Dzięki temu łatwiejsze będzie wykonywanie przez absolwentów archiwistyki zawodów związanych z gromadzeniem, przechowywaniem, wartościowaniem, opracowywaniem i udostępnianiem informacji.

Nowe przedmioty wprowadzono po to, by zbliżyć studentów specjalności archiwistycznej do rzeczywistości współczesnych urzędów i instytucji. Twórcom programu szczególnie zależało na zapoznaniu uczestników zajęć z problemami współczesnej biurowości, łącznie z zagadnieniami komputeryzacji oraz prawa archiwalnego. Zaznajamianie studentów z tą problematyką stanowi istotny problem dydaktyczny, jednak nie ulega wątpliwości, że jej zrozumienie wymaga przyswojenia sobie wiedzy faktograficznej przez uczestników zajęć. Jednocześnie wobec małej ilości wartościowych publikacji realizacja zajęć z tych przedmiotów ma z konieczności specyficzny charakter, bardziej faktograficzny niż problemowy.

Dodatkowe formy pracy dydaktycznej (studia podyplomowe, koło naukowe, warsztaty archiwalne, wymiana studenckich grup wycieczkowych)

W roku 2005 Zakład, wychodząc naprzeciw potrzebom rynku pracy, uruchomił płatne Podyplomowe Studia w Zakresie Archiwistyki. Stanowią one ofertę dydaktyczną dla absolwentów studiów magisterskich, zainteresowanych nabyciem kwalifikacji potrzebnych do pracy w różnych archiwach (zakładowych, wydzielonych, państwowych lub Instytucie Pamięci Narodowej), którzy nie ukończyli

⁷² Ramowy program 2-letnich stacjonarnych studiów historycznych II stopnia (magisterskich) w Instytucie Historii UMCS obowiązujący od roku akademickiego 2007/2008 zatwierdzony przez Prorektor A. Pajdzińską.

specjalizacji archiwistycznej na studiach historycznych lub w ogóle nie studiowali historii. Warto dodać, że opracowując ich program i prowadząc kształcenie, Zakład dołączył do czołowych polskich uniwersytetów.

Program Studium obejmuje 200 godzin zajęć ćwiczeń, wykładów, konwersatoriów i seminariów przeprowadzanych systemem zjazdów sobotnio-niedzielnymi dwa razy w miesiącu. Warunkiem ukończenia studiów jest zaliczenie wszystkich przedmiotów wymaganych programem studiów, złożenie pracy dyplomowej, uzyskanie pozytywnej obecny promotora i recenzenta oraz jej obrona. Posiada ona formę rozmowy, której podstawą są problemy sformułowane przez recenzenta i promotora, związane z problematyką pracy dyplomowej. Ranga prac dyplomowych odpowiada w zasadzie pracom licencyjnym, a ich tematyka jest dostosowana do zainteresowań, potrzeb i możliwości studentów. Z tego powodu poziom prac jest bardzo zróżnicowany. Obok opracowań słabszych, zdarzają się teksty wartościowe, które w pełni zasługują na publikację w naukowych czasopiśmie archiwistycznych.

W pracy dydaktycznej Studium uczestniczą pracownicy samodzielni Zakładu (prof. E. Kolodziej, prof. K. Skupieński i dr hab. J. Łosowski), adiunkci (dr A. Górak i dr M. Konstankiewicz), a także wykładowcy z innych komórek Uniwersytetu (dr A. Łosowska). Ostatnio zaangażowana została także mgr Małgorzata Wnuk, absolwentka specjalności z roku 2003 oraz Policealnego Studium Informatyki i Przedsiębiorczości w Lublinie, posiadająca tytuł technika-informatyka, pracująca na stanowisku asystentki w Instytucie Historii piotrkowskiej filii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach.

Program tych studiów nie stanowi kopii programu obowiązującego studentów stacjonarnych, aczkolwiek znalazły się w nim także przedmioty historyczne nauczane na studiach dziennych. Zaliczyć do nich można *historię ustroju administracyjnego w Polsce w XX w.* oraz *dzieje systemów kancelaryjnych XX w.*, oba w wymiarze po 20 godzin. Pozwalają one studentom zrozumieć genezę współczesnego ustroju oraz stosowanych obecnie systemów kancelaryjnych. Program objął zagadnienia nowe takie, jak też podstawy wiedzy o organizacji i zarządzaniu oraz komunikacji społecznej (także w wymiarze po 20 godzin) służące poznaniu zasad poprawnej organizacji pracy własnej oraz kierowania zespołami ludzkimi. Tradycyjne przedmioty takie, jak *metodyka archiwalna* (30 godzin) czy *archiwum zakładowe* (20 godzin) mają dostarczyć studentom praktycznych umiejętności pracy w archiwum, a przede wszystkim porządkowania dokumentacji aktowej. Podobną rolę w zamierzeniach autorów programu mają spełniać zajęcia praktyczne z *techniki komputerowej we współczesnych kancelariach i archiwach*, w wymiarze 30 godzin, których zadaniem jest rozszerzanie i doskonalenie umiejętności studentów w zakresie wykorzystywania w praktyce archiwalnej nowoczesnych technologii informacyjnych.

Zdobycie minimum wiedzy teoretycznej dotyczącej zasad archiwistyki umożliwia przedmiot *historia i teoria archiwistyki* (10 godzin). Rola nowego w dydaktyce archiwalnej przedmiotu *problemy oceny i selekcji dokumentacji współczesnej*, także w wymiarze 10 godzin), polega nie tylko na zaznajamianiu studentów z procedurami selekcji dokumentacji, ale też uzasadnieniu stosowanych w archiwistyce kryteriów oceny wartości akt. Podstawową rolę w programie studiów spełnia *seminarium dyplomowe* (20 godzin), podobnie jak na studiach dziennych. Poświęcono go zapoznaniu jego uczestników z warsztatem badawczym historii i archiwistyki lub jego doskonaleniu, w przypadku osób bardziej zaawansowanych, najczęściej będących absolwentami studiów historycznych. Tematy prac podejmowanych na seminariach dyplomowych pozwalają na osiągnięcie jednego lub drugiego celu.

Krąg dotychczasowych absolwentów stopniowo rozszerza się i obejmuje nie tylko osoby zamieszkałe na terenie województwa lubelskiego, ale sięga już obszaru Polski centralnej i południowo-wschodniej, co oczywiście cieszy kadrę dydaktyczną. Charakterystyczne, że studia te podejmuje nie tylko historycy, ale absolwenci innych kierunków humanistycznych czy społecznych takich, jak prawo, administracja, socjologia, bibliotekoznawstwo, a także innych (biologii, ogrodnictwa, rolnictwa czy ochrony środowiska).

Efekty kształcenia okazały się wymierne, ponieważ w ciągu trzech lat funkcjonowania studiów ukończyło je 31 osób, zdobywając podstawowe kwalifikacje archiwalne lub dodatkowe kompetencje, dzięki którym mogły podjąć pracę lub osiągnąć awans zawodowy. Grono wykładowców poszerzyło zakres swoich doświadczeń dydaktycznych, pracując z wymagającymi studentami, którymi z reguły są absolwenci studiów magisterskich. Prowadzenie studiów przyniosło także uczelni pewne dochody finansowe, a Zakładowi sprzęt komputerowy, zakupiony ze środków pozostałych po rozliczeniu finansowym procesu kształcenia. Dzięki temu dyrekcja Instytutu Historii mogła przeznaczyć więcej pieniędzy na zaspokojenie potrzeb innych zakładów w zakresie nowoczesnego sprzętu audiowizualnego, wykorzystywanego dla potrzeb dydaktycznych.

Ważną formą wspomagania procesu dydaktycznego stało się Studenckie Koło Naukowe Archiwistów, powołane w roku 1996⁷³. Od samego początku swojego istnienia łączyło dobrowolną i ponadprogramową pracę studentów z koncepcyjną pomocą opiekuna (dr. Janusza Łosowskiego). Celem Koła było pobudzenie aktywności studentów w różnych płaszczyznach: naukowej, poznawczej, organizacyjnej, dokumentacyjnej i wychowawczej. W ciągu dwunastu lat działalności te cele udało się osiągnąć, chociaż oczywiście w różnym stopniu. Sukcesy

⁷³ A. Rybak, M. Wnuk, *Pierwsze trzy lata działalności Studenckiego Koła Naukowego Archiwistów UMCS (1996-1999)*, [w:] *Pamiętnik III Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki w Lublinie*, red. J. Łosowski, Lublin 2000, s. 267.

Koła w tych sferach są bezsporne, chociaż należy wyraźnie stwierdzić, że jego członkowie oprócz sukcesów ponosili też porażki.

Najważniejsze są osiągnięcia naukowe Koła, na które składają się liczne artykuły i referaty opublikowane w tomach zawierających materiały konferencji naukowych organizowanych przez studentów, studenckich czasopismach naukowych czy też innych czasopismach. W sumie ukazało się 30 tego rodzaju publikacji, będących w 15 przypadkach debiutami naukowymi autorów. W większości przypadków publikacje te stały się dla studentów wstępem do ich późniejszej pracy naukowej. Dzięki wspomnianym publikacjom autorzy mogli udokumentować prowadzenie indywidualnych badań, dzięki czemu zyskiwali przewagę nad konkurentami przy staraniach o przyjęcie na studia doktoranckie czy zatrudnienie po ukończeniu studiów w różnych placówkach dokumentacyjnych (archiwa, muzea czy biblioteki). Dobry przykład stanowi M. Konstankiewicz, który studiując dwa kierunki (historię i administrację) przygotował cztery teksty, co w dużym stopniu ułatwiło mu zakwalifikowanie się na dzienne studia doktoranckie i otrzymanie stypendium naukowego.

Stałą formę działalności SKNA stanowiły odczyty i wykłady pracowników naukowych różnych uczelni UMCS, KUL, Akademii Rolniczej w Lublinie, Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie i placówek naukowych (Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL, lubelskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej, Państwowego Muzeum na Majdanku. Zdarzały się też przypadki wygłaszania odczytów przez studentów starszych lat (IV i V). Tematyka prelekcji była bardzo zróżnicowana i obejmowała głównie problemy archiwoznawstwa, metodyki archiwalnej oraz historii najnowszej. Dzięki nim studenci mogli poszerzyć swoją wiedzę historyczną i archiwistyczną, poznać też osobiście badaczy, znanych im wcześniej jedynie z publikacji naukowych. Koło aktywnie włączało się do akcji promujących Uczelnię i studia historyczne, szczególnie w czasie tzw. Drzwi Otwartych w UMCS, przedstawiając swoje formy pracy i osiągnięcia w sposób tradycyjny i poprzez prezentacje multimedialne. Widoczną wizytówką SKNA stała się też jego strona internetowa.

Swoją działalność Koło adresowało nie tylko do studentów historii swojej macierzystej uczelni, ale organizowało imprezy mogące zainteresować całą lubelską społeczność akademicką. Przykładem tego rodzaju działań są debaty studenckie skupiające uwagę na zasadniczych problemach najnowszej historii Polski. Pierwsza z roku 2002 poświęcona była osobie twórcy Legionów i Naczelnika odrodzonego państwa (*Józef Piłsudski – blaski i cienie*, zaś druga odbyta rok później przypominała o ciągle aktualnym i bolesnym dla Polaków problemie oceny powstania warszawskiego (*Patriotyczny obowiązek czy niepotrzebne bohaterstwo?*). Zamierzeniem organizatorów było nie tylko przypomnienie przebiegu wydarzeń, ukazanie zróżnicowanych ocen historyków oraz ich warsztatu nauko-

wego, a nawet postaw politycznych. Miały też stanowić dla słuchaczy wzór dyskusji naukowej, w której uczestnicy (programowo studenci) prezentowali poglądy odmienne, ale zgodnie z ich przekonaniem, nie unikając tematów przemilczanych czy wstydlivych, starając się używać argumentów racjonalnych, przedstawiając je bez emocji i w sposób taktowny. Dyskusje te odbywały się w reprezentacyjnej auli Wydziału Prawa UMCS i zgromadziły w obu przypadkach liczne grono słuchaczy, którzy po wysłuchaniu studenckich dyskutantów włączali się do dyskusji⁷⁴. Organizatorzy debat z troszczyli się też o dokonanie ich magnetofonowego zapisu, a kasyety zdeponowali w registraturze Koła, która w przyszłości zostanie przekazana do Archiwum UMCS.

Z pracą naukową niejednokrotnie łączyła się aktywność organizacyjna członków Koła, którzy gościli w Lublinie uczestników dwóch ogólnopolskich zjazdów studentów archiwistyki, trzeciego (w roku 1999)⁷⁵ oraz ósmego (w roku 2005)⁷⁶. Dzięki wsparciu uczelni udało się opublikować teksty referatów, wygłoszonych na wymienionych sympozjach. W czynnościach organizacyjnych związanych z konferencjami uczestniczyli nie tylko referenci, ale też inni członkowie Koła, którzy zdobywali w ten sposób doświadczenia w organizowaniu imprez kulturalnych, a szczególnie pozyskiwaniu funduszy od sponsorów, a także współpracy z różnego rodzaju placówkami dokumentacyjnymi oraz instytucjami kultury. Studenci należący do Koła zorganizowali też wycieczki archiwalne do Pragi, Bratysławy, Wiednia i Wilna oraz szereg wyjazdów do archiwów krajowych (Warszawa, Gdańsk, Przemyśl), które przyciągały do pracy w Kole studentów bardziej zainteresowanych turystyką czy działalnością organizacyjną niż pracą naukową. Należy wyraźnie podkreślić, że SKNA zawsze starało się zainteresować swoją ofertą także takie osoby, uznając, że współpraca członków posiadających różne zainteresowania i kompetencje będzie wpływała na efektywność pracy całego zespołu.

Ze względu na specyfikę zawodu archiwisty i potrzebę kształtowania nawyków przydatnych w wykonywaniu tej profesji wiele czasu poświęcano na realizację zadań dokumentacyjnych Koła. Przede wszystkim chodziło o przyzwyczajanie Zarządu Koła i jego członków do dbałości o dokumentację, czyli właściwe gromadzenie i przechowywanie własnej dokumentacji powstałej w trakcie działalności, a także przekazanie jej do Archiwum UMCS, oczywiście po wcześniejszym uporządkowaniu wszystkich materiałów zakwalifikowanych do dalszego przechowywania. Część dokumentacji pochodzącej z pierwszych lat działalności SKNA już trafiła do wspomnianego Archiwum w roku 2006. Z czasem znajdują się tam pozostałe materiały aktowe.

⁷⁴ Warto wspomnieć, że w pierwszej uczestniczył ówczesny wiceprezydent Lublina Z. Wojciechowski, zaś w drugiej liczne grono kombatanów reprezentujących Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej (m.in. S. Wołoszyn, emerytowany profesor Akademii Rolniczej w Lublinie).

⁷⁵ *Pamiętnik III Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki w Lublinie*, red. J. Łosowski, Lublin 2000.

⁷⁶ *Pamiętnik VIII Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki*, red. idem, Lublin 2007.

Koło wypełniało zadania dokumentacyjne, gromadząc materiały ulotne (ulotki, afisze, plakaty) odzwierciedlające przejawy życia politycznego Lublina (szczególnie z terenu miasteczka akademickiego) w ostatnich siedmiu latach. Materiały te dokumentowały przebieg wyborów samorządowych, parlamentarnych i prezydenckich oraz referendum w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Przedstawiły programy wyborcze partii i ugrupowań politycznych, sylwetki kandydatów oraz hasła propagandowe w efektownej, kolorowej szacie graficznej, z dużą ilością fotografii, rysunków satyrycznych czy znaków i symboli. Niektóre z nich, wykorzystywane w kampanii poprzedzającej referendum przedakcesyjne i innych akcjach, zaprezentowano uczestnikom VIII Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki w 2005 r. na specjalnie zorganizowanej wystawie, której scenariusz został opublikowany w materiałach tego sympozjum⁷⁷. W ciągu kilku lat gromadzenia studentom udało się zebrać około tysiąca egzemplarzy tego rodzaju materiałów, z których część uporządkowano. Członkowie SKNA z Kolegium Licencjackiego UMCS w Białej Podlaskiej wykorzystali przy porządkowaniu materiałów zebranych w Białej Podlaskiej specjalnie stworzoną do tego bazę danych⁷⁸. Obecnie ze względu na brak miejsca zaprzestano gromadzenia dokumentacji życia społecznego w tradycyjnej formie, skupiając się na wykonywaniu jej fotografii cyfrowych i przenoszeniu ich na płyty CD (z wyborów parlamentarnych i prezydenckich z 2007 r.).

Przez cały omawiany okres Kołem kierował corocznie wybierany zarząd, w skład którego wchodził prezes, wiceprezes, sekretarz, skarbnik oraz członkowie. Konsekwentnie przestrzegano też zasady, aby nie powierzać w kolejnych latach jednemu członkowi tych samych funkcji i zapewnić tym samym stałe zmiany osobowe, nawet w przypadkach, gdy ustępujący skład mógłby kontynuować swoją działalność, wykorzystując zdobyte wcześniej doświadczenia i kompetencje. Dzięki temu Koła nigdy nie dotknęła bolączka zauważalna niekiedy w pracy innych organizacji studenckich, polegająca na dominacji jednej, bardziej zorganizowanej i solidarnej grupy koleżeńskiej, zniechęcającej innych studentów do przejawiania większej aktywności i podejmowania nowych inicjatyw. SKNA ułatwiło więc większości jego członków podjęcie aktywności społecznej na rzecz środowiska studenckiego, wyzwalając w nich postawy prospołeczne tak ważne dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Pracownicy Zakładu podjęli też nowe inicjatywy w zakresie upowszechniania archiwistyki. Przykładem są dwudniowe warsztaty archiwalne organizowane dla studentów historii w dwóch turach w ciągu ostatnich dwóch lat (2007–2008). Odbływały się one w radzyńskim oddziale Archiwum Państwowego w Lublinie

⁷⁷ J. Dziuba, W. Michałowski, „Prawda na mur – beton” opis wystawy współczesnych materiałów ulotnych, [w:] *Pamiętnik VIII Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki*, red. J. Łosowski, Lublin 2007, s. 135–144.

⁷⁸ E. Naumiuk, J. Małeńczuk, *Baza danych materiałów ulotnych z wyborów samorządowych 2002 roku w okręgu wyborczym nr 3 (województwo lubelskie)*, [w:] *ibidem*, s. 157–162.

i miały na celu pokaz wybranych źródeł archiwalnych oraz aparatu informacyjnego, przy pomocy nowoczesnych środków multimedialnych, połączone z prezentacją metod analizy źródeł aktowych. Warsztaty prowadzili członkowie założonego w roku 2004 w Radzynie Podlaskim Instytutu Badawczego „Libra”, pracownik Zakładu dr A. Górak, kierownik radzyńskiego oddziału Archiwum Państwowego w Lublinie dr Dariusz Magier (absolwent specjalizacji archiwistycznej UMCS z 1994 r., który doktoryzował się w macierzystej uczelni w roku 1999)⁷⁹, dr Robert Degen z UMK w Toruniu oraz mgr Małgorzata Wnuk.

Należy wyjaśnić, że historycy skupieni wokół Instytutu oraz Radzyńskiego Stowarzyszenia Inicjatyw Lokalnych podjęli niezwykle prężną działalność wydawniczą, której efektem były kolejne numery trzech humanistycznych czasopism naukowych. W latach 2001–2007 wydali drukiem pięć numerów „Radzyńskiego Rocznika Humanistycznego”, lokalnego periodyku poświęconego dziejom miasta i powiatu radzyńskiego. Później doszły cztery tomy „Wschodniego Rocznika Humanistycznego” (w latach 2004–2007), czasopisma wydawanego pod patronatem Wydziału Humanistycznego UMCS, stanowiącego forum prezentacji tekstów naukowych dotyczących problematyki dziejów i współczesności ziem wschodnich. Najmłodszym czasopismem wydawanym w Radzynie jest „Terra Incognita”, regionalny almanach bibliograficzny, którego ukazały się już pierwsze dwa numery. Na uwagę zasługuje też pozostała część dorobku wydawniczego, na który składają się jeszcze sześć monografii, dwa tomy źródeł oraz sześć tomów materiałów zawierających teksty referatów wygłoszonych na konferencjach organizowanych samodzielnie przez IBL lub we współpracy z innymi placówkami naukowymi.

W roku 2007 doszła do skutku wymiana grup wycieczkowych studentów specjalności archiwistycznej między UMCS a Narodowym Uniwersytetem im. I. Franki we Lwowie. Sześciuosobowa grupa studentów kierowana przez dr. M. Konstankiewiczza przebywała we Lwowie, gdzie w ciągu pięciu dni zwiedziła miejscowe archiwum obwodowe oraz biblioteki uniwersytecką oraz lwowskiego oddziału Ukraińskiej Akademii Nauk im. W. Stefanyka, a także poznała zabytki tego miasta. Dzięki temu uczestnicy wyjazdu zaliczyli naukowy objazd archiwów stanowiący element programu studiów. W ich miejsce do Lublina przybyła grupa sześciu studentów lwowskich, którzy uczestniczyli w programowym objeździe polskich archiwów razem z pozostałymi studentami specjalności archiwistycznej UMCS.

Wymianę grup dokonano też w roku następnym. Drugi wyjazd studentów lubelskich miał znacznie bogatszy program naukowy oraz turystyczny i objął kilka palcówek dokumentacyjnych (Centralne Państwowe Archiwum Historyczne

⁷⁹ D. Magier, *Szkolnictwo w powiecie radzyńskim w latach 1944–1961*, Lublin 1999 (maszynopis pracy doktorskiej w Archiwum UMCS). Na jej podstawie Autor opublikował książkę *Szkola i rewolucja. Szkoła w powiecie radzyńskim w latach 1944–1961*, Radzyń Podlaski 2002.

Ukrainy, Bibliotekę Ukraińskiej Akademii Nauk im. W. Stefanyka (dawne Ossolineum), lwowski oddział Instytutu Archeografii oraz najcenniejsze zabytki Lwowa), który także został zrealizowany. Natomiast goście lwowscy ze względu na kłopoty z uzyskaniem nie mogli dołączyć do wycieczki studentów UMCS. Zmuszeni byli do przyjazdu w innym terminie, a ich pobyt ograniczył się do zwiedzania placówek dokumentacyjnych Lublina (Archiwum Państwowego łącznie z jego oddziałem terenowym w Radzynie, Archiwum UMCS, Bibliotek UMCS i KUL oraz Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, z jego wartościowymi zbiorami rękopisów). Program turystyczny realizowany indywidualnie objął wybrane miasta Lubelszczyzny (Zamość, Chełm i Lubartów). Obie strony mają nadzieję uniknięcia podobnych kłopotów z wizami w przyszłości.

Wymiana wycieczkowych grup studenckich obu uniwersytetów będzie kontynuowana, ponieważ ułatwia studentom nie tylko poznanie zasobu i form pracy archiwów, ale umożliwia poznanie wybranych zabytków sąsiedniego kraju w trakcie krótkich wycieczek organizowanych w czasie pobytu (zwykle organizowanych w godzinach popołudniowych). Regularne wyjazdy sprzyjają także zacieśnieniu więzi między obu środowiskami naukowymi, gdyż zawsze grupie towarzyszy pracownik naukowy jako jej opiekun, który ma okazję do odbycia spotkań z pracownikami naukowymi, a nawet krótkich kwerend naukowych. Dzięki tej formie współpracy dokonuje się zbliżenie społeczności studenckich obu ośrodków akademickich, stanowiące najskuteczniejszy środek pozbywania się wzajemnych uprzedzeń, ciągle jeszcze panujących w niektórych kręgach obu społeczeństw, a będących następstwem II wojny światowej. Realizacja celów wychowawczych w czasie każdego wyjazdu nie tylko wzbogaca wartość tej wymiany, ale nadaje jej społeczny i polityczny sens. Nie bez znaczenia jest także niski koszt tej wymiany, ponieważ wszystkie związane z nim pozycje mieszczą się w planie wydatków Wydziału przeznaczonych na objazdy naukowe.

W ciągu trzydziestu lat pracy kadra dydaktyczna naszej uczelni nauczająca archiwistów w sposób znaczący powiększyła swój dorobek badawczy, co odzwierciedlają uzyskane przez nią stopnie naukowe, oraz podniosła swoje kwalifikacje dydaktyczne. Wykształciła też liczne grono absolwentów, wystarczająco przygotowanych do zawodu archiwisty, z których pewna część pracuje w archiwach i bibliotekach na terenie niemal całego kraju, a niektóre osoby także za granicą. Te dwa znaczące sukcesy skłoniły Zakład Archiwistyki UMCS do rozpoczęcia prac nad powołaniem odrębnego kierunku archiwistyki i zarządzania dokumentacją. Kształcenie przyszłych archiwistów w ramach nowego kierunku ułatwiłoby przekazywanie im wiedzy fachowej, w większym stopniu odpowiadającej potrzebom współczesnego rynku pracy, a jednocześnie stworzyłoby dodatkowy impuls do dalszego rozwoju naukowego Zakładu.